JULKISASIAMIEHEN RATKAISUEHDOTUS
PEDRO CRUZ VILLALÓN
22 päivänä toukokuuta 2014[1]

Asia C-201/13

Johan Deckmyn
ja
Vrijheidsfonds VZW
vastaan
Helena Vandersteen,
Christiane Vandersteen,
Liliana Vandersteen,
Isabelle Vandersteen,
Rita Dupont,
Amoras II CVOH
ja
WPG Uitgevers België

(Ennakkoratkaisupyyntö – Hof van beroep te Brussel (Belgia))

Direktiivi 2001/29/EY — Tekijänoikeudet — Direktiivin 2001/29/EY 5 artiklan 3 kohdan k alakohta — Kappaleen valmistamista koskeva oikeus — Poikkeukset — Parodia — Unionin oikeuden itsenäinen käsite — Perusoikeudet — Yleiset periaatteet

1. Hof van beroep te Brussel on esittänyt nyt käsiteltävässä ennakkoratkaisupyynnössä unionin tuomioistuimelle useita kysymyksiä ”parodian” käsitteen luonteesta ja merkityksestä, sillä se on yksi poikkeuksista, jotka koskevat kappaleen valmistamiseen, levitykseen sekä teosten välittämiseen yleisölle ja suojatun aineiston saattamiseen yleisön saataviin liittyviä yksinoikeuksia ja jotka sisältyvät direktiivin 2001/29/EY[2] (jäljempänä direktiivi) 5 artiklan 3 kohdan k alakohtaan valtioiden vapaaehtoisesti sovellettavina poikkeuksina. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin on pääasian oikeudenkäynnin taustalla olevan graafisen esityksen ulkonäön ja asettelun perusteella katsonut, että Euroopan unionin perusoikeuskirja (jäljempänä perusoikeuskirja) kuuluu asian kannalta merkitykselliseen unionin lainsäädäntöön. Unionin tuomioistuin on vastaavasti kehottanut Euroopan unionin tuomioistuimen perussäännön 23 artiklassa mainittuja osapuolia ottamaan suullisen käsittelyn aikana kantaa vaikutukseen, joka tietyillä perusoikeuskirjaan sisältyvillä oikeuksilla voi olla mainitun poikkeuksen tulkinnassa.

2. Edellä mainitun riidan taustalla on kalenteri, jota jaettiin yleisötapahtumassa ja jonka kantena oli tunnetun sarjakuva-albumin erään numeron kansi, johon oli tehty useita muutoksia, joiden tarkoituksena ja tuloksena oli poliittisen puolueen *Vlaams Belangin* ideologian oman viestin välittäminen.

1 — Alkuperäinen kieli: espanja.

2 — Tekijänoikeuden ja lähioikeuksien tiettyjen piirteiden yhdenmukaistamisesta tietoyhteiskunnassa 22.5.2001 annettu Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2001/29/EY (EYVL L 167, s. 10).

3. Nyt käsiteltävä asia tarjoaa näin ollen edellä mainitun ”parodian” käsitteen täsmentämisen yhteydessä unionin tuomioistuimelle tilaisuuden antaa ratkaisu laajuudeltaan varmasti merkittävästä kysymyksestä, joka liittyy siihen, miten yleisen tuomioistuimen on otettava perusoikeudet huomioon, kun se soveltaa pääasian oikeudenkäynnissä unionin johdettuun oikeuteen sisältyvää käsitettä, vaikka unionin tuomioistuin vastaakin siihen vain siinä määrin kuin on tarpeen hyödyllisen ratkaisun antamiseksi.

I **Asiaa koskeva lainsäädäntö**

A *Unionin oikeus*

4. Direktiivin johdanto-osan 3, 19 ja 31 perustelukappaleen sanamuoto on seuraava:

”(3) Ehdotettu yhdenmukaistaminen edistää sisämarkkinoiden neljän vapauden toteuttamista ja liittyy erityisesti niiden oikeudellisten perusperiaatteiden noudattamiseen, jotka koskevat omaisuutta, henkinen omaisuus mukaan lukien, sekä ilmaisunvapautta ja yleistä etua.

– –

(19) Oikeudenhaltijoiden moraalisia oikeuksia olisi sovellettava jäsenvaltioiden kansallisen lainsäädännön sekä kirjallisten ja taiteellisten teosten suojaamista koskevan Bernin yleissopimuksen, WIPOn tekijänoikeussopimuksen ja WIPOn esitys- ja äänitesopimuksen määräysten mukaisesti. Tällaiset moraaliset oikeudet eivät kuulu tämän direktiivin soveltamisalaan.

– –

(31) Eri oikeudenhaltijaryhmien välisten samoin kuin eri oikeudenhaltijaryhmien ja suojatun aineiston käyttäjien välisten oikeuksien ja etujen oikeudenmukainen tasapaino on turvattava. Jäsenvaltioissa säädettyjä nykyisiä poikkeuksia ja rajoituksia näihin oikeuksiin on arvioitava uudelleen uuden sähköisen ympäristön kannalta. Tiettyjä yksinoikeustoimia koskevien poikkeusten ja rajoitusten nykyisillä eroilla on välitön kielteinen vaikutus sisämarkkinoiden toimintaan tekijänoikeuden ja lähioikeuksien alalla. Nämä erot saattavat tulla näkyvämmiksi rajojen ylitse tapahtuvan teosten hyödyntämisen ja rajat ylittävien toimien edelleen lisääntyessä. Sisämarkkinoiden asianmukaisen toiminnan varmistamiseksi nämä poikkeukset ja rajoitukset olisi määriteltävä yhdenmukaisemmin. Yhdenmukaistamisen asteen olisi perustuttava vaikutukseen, joka poikkeuksilla ja rajoituksilla on sisämarkkinoiden moitteettomaan toimintaan.”

5. Direktiivin 2 artiklassa säädetään seuraavaa:

”Jäsenvaltioiden on säädettävä, että yksinoikeus sallia tai kieltää suoraan tai välillisesti, tilapäisesti tai pysyvästi, millä keinolla ja missä muodossa tahansa kokonaan tai osittain tapahtuva kappaleen valmistaminen on:

a) tekijöillä teostensa osalta – –”

6. Saman direktiivin 3 ja 4 artiklassa säädetään muiden yksinoikeuksien käyttöönotosta eli oikeudesta välittää yleisölle teoksia, oikeudesta saattaa suojattu aineisto yleisön saataviin ja levitysoikeudesta.

7. Direktiivin 5 artiklassa säädetään poikkeuksista ja rajoituksista. Tämän oikeudenkäynnin osalta on korostettava seuraavaa poikkeusta:

”3. Jäsenvaltiot voivat säätää poikkeuksista tai rajoituksista 2 ja 3 artiklassa säädettyihin oikeuksiin seuraavissa tapauksissa:

– –

k) käyttö karikatyyrissä, parodiassa tai pastississa;

– –

4. Jos jäsenvaltiot voivat 2 ja 3 kohdan nojalla säätää poikkeuksesta tai rajoituksesta kappaleen valmistamista koskevaan oikeuteen, ne voivat säätää myös 4 artiklassa tarkoitettua levitysoikeutta koskevasta poikkeuksesta tai rajoituksesta siinä laajuudessa kuin sallitun kappaleen valmistamisen tarkoitus oikeuttaa poikkeuksen.

5. Tämän artiklan 1, 2, 3 ja 4 kohdan mukaisia poikkeuksia ja rajoituksia sovelletaan vain tietyissä erityistapauksissa, jotka eivät ole ristiriidassa teoksen tai muun aineiston tavanomaisen hyödyntämisen kanssa eivätkä kohtuuttomasti haittaa oikeudenhaltijan oikeutettuja etuja.”

B *Kansallinen oikeus*

8. Tekijänoikeuslaki (wet betreffende het auteursrecht) on annettu 30.6.1994, ja sen 1 §:ssä säädetään seuraavaa:

”1. Kirjallisen tai taiteellisen teoksen tekijällä on yksinoikeus valmistaa siitä kappaleita tai sallia kappaleiden valmistaminen riippumatta siitä, mitä tekotapaa käyttäen ja missä muodossa (suoraan tai välillisesti, tilapäisesti tai pysyvästi, kokonaan tai osittain) kappaleet valmistetaan.

Tämä oikeus käsittää erityisesti yksinoikeuden sallia teoksen muuntaminen tai kääntäminen. – –

Vain kirjallisten ja taiteellisten teosten tekijöillä on menettelytavasta riippumatta oikeus välittää teos yleisölle; tämä oikeus käsittää myös yleisön saataville saattamisen sellaisella tavalla, että teos on yleisöön kuuluvan henkilön saatavilla hänen itsensä valitsemassa paikassa hänen itsensä valitsemana aikana.

Vain kirjallisten ja taiteellisten teosten tekijöillä on yksin oikeus sallia alkuperäisen teoksen tai sen kopioiden jakaminen yleisölle myymällä tai muulla tavalla. – –

2. Kirjallisten ja taiteellisten teosten tekijöillä on teokseen moraalinen oikeus, jota ei voida luovuttaa.

Luopuminen tämän oikeuden tulevasta käytöstä kokonaan on mitätön. Tämä kattaa myös oikeuden tehdä teos tunnetuksi. – –

Hänellä on oikeus siihen, että hänen teostaan kunnioitetaan, ja hänellä on mahdollisuus kieltää teoksensa muuttaminen.

Oikeuksista luopumisesta huolimatta hänellä säilyy oikeus kieltää kunniaansa tai mainettaan mahdollisesti vahingoittava teoksensa vääristäminen, turmeleminen tai muunlainen muuttaminen.”

9. Lain 22 artiklan 1 kohdassa säädetään lopuksi seuraavaa:

”Jos teos on laillisesti julkistettu, tekijä ei voi kieltää

– –

6. karikatyyriä, parodiaa tai pastissia, mikäli ne tehdään hyvien tapojen mukaisesti – –”.

II **Tosiseikat ja pääasian oikeudenkäynti**

10. Pääasian oikeudenkäynnin kohteena on kaksi yhdistettyä valitusta, joissa kantajat vetosivat alimmassa oikeusasteessa siihen, että heidän tekijänoikeuksiaan sarjakuvaan ”*Suske en Wiske*” [3] oli loukattu.

11. Kyseiset kantajat ovat sarjakuva-albumien *Suske en Wiske* luojan Willebrord Vandersteenin perillisiä sekä kaksi yhtiötä, jotka saivat oikeudet kyseiseen sarjakuvaan.

12. Alimmassa oikeusasteessa olivat vastaajina Johan Deckmyn, poliittisen puolueen *Vlaams Belang* jäsen, ja Vrijheidsfonds, järjestö, jonka tarkoituksena on antaa taloudellista ja aineellista tukea tälle poliittiselle puolueelle sekä painaa ja levittää julkaisuja kaikentyyppisissä viestintävälineissä.

13. Johan Deckmyn jakoi Gentin kaupungin uuden vuoden 2011 vastaanotolla kalentereita, joissa hänet mainittiin vastaavaksi julkaisijaksi ja joiden kansikuvan piirrokseen oli otettu muun muassa ilman erehdyksen mahdollisuutta kyseisen kaupungin tuolloinen pormestari, joka oli pukeutunut valkoiseen Belgian kolmivärisellä lipulla vyötettyyn tunikaan. Kantajien mukaan kannessa oli väriä, joka on tyypillinen *Suske en Wisken* kansille, ja piirroksen alareunassa oli seuraava käsinkirjoitettu teksti: ”Fré [piirroksen tekijä], vapaasti Vandersteeniä mukaillen”.

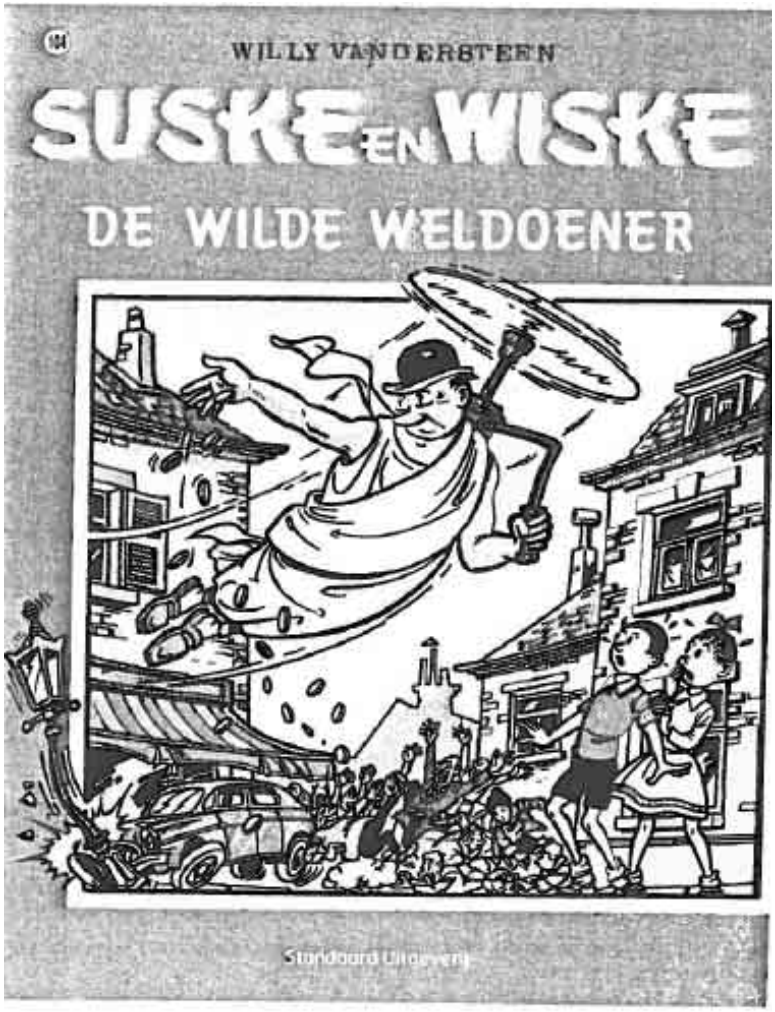
3 — Sarjakuva *Suske en Wiske* on vuonna 1945 luotu sarjakuva, joka on hyvin tunnettu ennen kaikkea hollanninkielisellä alueella.

14. Kannen kuva oli seuraava:

15. Sama piirros (jäljempänä riidanalainen kansi) julkaistiin myös Vlaams Belangin verkkosivuilla sekä saman puolueen julkaisussa ”*De Strop*”, jota jaettiin Gentin kaupungin alueella.

16. Johan Deckmyn ja Vrijheidsfonds haastettiin 13.1.2011 vastaajiksi Rechtbank van eerste aanleg te Brusseliin (alimman oikeusasteen tuomioistuin). Kantajat vetosivat siihen, että heidän tekijänoikeuttaan Vandersteenin vuonna 1991 otsikolla *"De Wilde Weldoener"*("villi hyväntekijä") julkaiseman *Suske en Wisken* sarjakuva-albumin alla kuvattuun kanteen oli loukattu:

17. Kantajien mukaan levitetyn kalenterin kansi oli suureksi osaksi sama kuin kyseisen sarjakuvan edellä mainitun albumin lukuun ottamatta sitä, että riidanalaisessa kannessa *Suske en Wisken* hyväntekijä oli muutettu olemassa olevaksi poliitikoksi ja että henkilöillä, jotka keräsivät hyväntekijän sarjakuvan kuvassa jakamat rahat, oli yllään burka tai heidät oli muutettu tummaihoisiksi.

18. Rechtbank van eerste aanleg hyväksyi kantajien vaatimukset väliaikaista oikeussuojaa koskevassa menettelyssä 17.2.2011 antamallaan ratkaisulla, jossa se katsoi, että kalenterin levittäminen ilman lupaa loukkasi tekijänoikeuksia, ja määräsi vastaajat lopettamaan kalenterien ja muutetun kannen käytön kaikissa muodoissa ja maksamaan 5 000 euron suuruisen sakon jokaisesta lopettamismääräyksen rikkomisesta, enintään 500 000 euroa jokaiselta päivältä, jona ne laiminlyövät lopettamismääräyksen noudattamisen.

19. Kantajien vastapuolet hakivat 15.4.2011 muutosta kyseiseen ratkaisuun Hof van beroep te Brusselissa (muutoksenhakutuomioistuin) ja perustelivat tätä lähinnä sillä, että tuomioistuin ei ollut toimivaltainen, että Vrijheidsfonds ei liittynyt asiaan ja että yksikään alemman oikeusasteen vastaajista ei liittynyt millään tavoin Vlaams Belangin verkkosivuihin, että alimman oikeusasteen kantajilla ei ollut oikeuksia eivätkä he olleet osoittaneet, että heillä olisi oikeuksia, ja että riidanalainen kansi oli pilapiirtäjä Frén eikä Vandersteenin toteuttama taiteellinen teos, joka oli 30.6.1994 annetun lain 22 §:n 1 momentin 6 kohdassa tarkoitettu parodia, pastissi tai karikatyyri.

20. Valituksen vastapuolet vaativat puolestaan valituksen hylkäämistä samalla kun he tekivät liitännäisvalituksen, jossa he vaativat tuomioistuinta kieltämään vastaajia käyttämästä Suske ja Wisken henkilöhahmojen piirroksia millään tavoin missään välineessä, jossa näkyisi ilmaisu ”Vlaams Belang”. He perustelivat tätä sillä, että alkuperäisen teoksen kokonaisvaikutelma, Suske ja Wisken henkilöhahmot, tekstityyppi, otsikko ja sarjakuva-albumien kannelle tyypillinen väri olivat ilman erehdyksen mahdollisuutta tunnistettavissa riidanalaisessa kannessa. Toisaalta viimeksi mainitussa kannessa henkilöt, jotka keräävät rahan, jota hyväntekijä jakaa, ovat joissain tapauksissa verhoutuneet burkaan ja joissain muissa tapauksissa he ovat tummaihoisia henkilöitä, jolloin välitetään syrjivä viesti. He väittävät, että jotkut kalenterin vastaan ottaneista henkilöistä saivat ensin sen vaikutelman, että kyseessä oli *Suske en Wisken* julkaisijan lahja. Vasta avatessaan kalenterin ja tutkiessaan sitä tarkemmin he totesivat, että kyseessä oli todellisuudessa poliittisen puolueen Vlaams Belangin mainos. Suuri yleisö sai siten sen käsityksen, että muutoksenhakuasian vastapuolet hyväksyivät äärioikeistolaisen puolueen Vlaams Belangin kampanjan, mikä ei missään tapauksessa vastannut todellisuutta. Käytettäessä alkuperäistä teosta tällä tavoin oli loukattu heidän moraalisia oikeuksiaan ja taloudellisia oikeuksiaan. Piirroksen tarkoituksena ei ollut tehdä pilaa Vandersteenistä eikä sarjakuvan henkilöistä vaan Gentin pormestarista eikä se täyttänyt parodian vaatimuksia, joita ovat tarkoitus antaa kritiikkiä, omaperäisyys, huumori sekä tarkoitus tehdä pilaa alkuperäisestä teoksesta, olla aiheuttamatta sekaannusta alkuperäiseen teokseen ja olla ottamatta alkuperäisestä teoksesta enemmän muodollisia osatekijöitä kuin on ehdottomasti tarpeen parodiaa varten.

III **Ennakkoratkaisukysymykset ja asian käsittely unionin tuomioistuimessa**

21. Hof van beroep te Brussel hylkäsi 8.4.2013 tekemällään välipäätöksellä valittajien asian tutkimisedellytyksistä esittämät oikeudenkäyntiväitteet, lykkäsi asian käsittelyä ja esitti SEUT 267 artiklan nojalla unionin tuomioistuimelle seuraavat ennakkoratkaisukysymykset:

”1) Onko parodian käsite unionin oikeuden itsenäinen käsite?

2) Mikäli näin on, onko parodian täytettävä seuraavat edellytykset tai tunnusmerkit:

— sillä on oltava sille ominainen alkuperäinen luonne (omaperäisyys);

— sen on oltava muodoltaan sellainen, että parodiaa ei voida kohtuudella yhdistää alkuperäisen teoksen tekijään;

— sillä on oltava huumori- tai pilailutarkoitus riippumatta siitä, kohdistuuko tällä tavoin ilmaistu mahdollinen kritiikki alkuperäiseen teokseen vai johonkin muuhun asiaan tai henkilöön;

— parodian kohteena olevan teoksen lähde on mainittava?

3) Onko teoksen täytettävä vielä muita edellytyksiä tai tunnusmerkkejä, jotta se voidaan määritellä parodiaksi?”

22. Komissio on esittänyt kirjallisia huomautuksia.

23. Unionin tuomioistuin kehotti työjärjestyksensä 61 artiklan mukaisesti perussäännön 23 artiklassa mainittuja osapuolia ottamaan kantaa siihen, miten perusoikeuskirja ja erityisesti sen 1 artikla (ihmisarvo), 11 artiklan 1 kohta (sananvapaus ja tiedonvälityksen vapaus), 13 artikla (taiteen ja tutkimuksen vapaus), 17 artikla (omistusoikeus ts. omaisuudensuoja), 21 artiklan 1 kohta (syrjintäkielto) ja 22 artikla (kulttuurinen, uskonnollinen ja kielellinen monimuotoisuus) voivat vaikuttaa direktiivin 2001/29 5 artiklan 3 kohdan k alakohdan tulkintaan.

24. Komissio ja Belgian kuningaskunta osallistuivat 7.1.2014 pidettyyn istuntoon.

IV **Oikeudellinen arviointi**

25. Hof van beroep te Brussel tiedustelee ensimmäisellä kysymyksellään, onko direktiivin 2001/29 5 artiklan 3 kohdan k alakohtaan poikkeukseksi otettu parodian käsite unionin oikeuden itsenäinen käsite. Se pyytää toisella ja kolmannella kysymyksellään, jotka se on esittänyt siltä varalta, että ensimmäiseen kysymykseen vastataan myöntävästi, ja joihin on vastattava yhdessä, unionin tuomioistuinta vahvistamaan merkitykselliset perusteet niiden tapausten määrittämiseksi, joissa teos on edellä mainitussa säännöksessä tarkoitettu parodia.

26. On korostettava, että jäsenvaltioiden on direktiivin mukaan säädettävä yksinoikeudesta sallia tai kieltää kappaleen valmistaminen (2 artikla) ja yksinoikeudesta sallia tai kieltää teosten välittäminen yleisölle millä tahansa tavalla (3 artiklan 1 kohta). Tästä riippumatta 5 artiklan 3 kohdassa sallitaan se, että jäsenvaltiot säätävät erilaisista poikkeuksista tai rajoituksista näihin oikeuksiin, ja k alakohtaan sisältyy yksi mainituista mahdollisista poikkeuksista (”käyttö karikatyyrissä, parodiassa tai pastississa”). Belgian lainsäätäjä on käyttänyt tätä mahdollisuutta ja ottanut tämän poikkeuksen edellä mainitun 30.6.1994 annetun lain 22 §:n 1 momentin 6 kohtaan.

A *Alustavia huomautuksia*

27. Ennen kuin ehdotan vastausta kysymyksiin, jotka ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin esittää direktiivissä 2001/29 tarkoitetusta parodian käsitteestä, on mielestäni tärkeää täsmentää, mistä asioista unionin tuomioistuimelle *ei* esitetä kysymyksiä.

28. Ensinnäkään unionin tuomioistuimelle ei esitetä kysymystä ”moraalisen oikeuden” – joka se on direktiivin soveltamisalan ulkopuolelle nimenomaisesti jätetty henkisen omaisuuden ala – käsitteen ulottuvuudesta. Direktiivin 2001/29 johdanto-osan 19 perustelukappaleessa todetaan yksiselitteisesti, että ”oikeudenhaltijoiden moraalisia oikeuksia olisi sovellettava jäsenvaltioiden kansallisen lainsäädännön sekä kirjallisten ja taiteellisten teosten suojaamista koskevan Bernin yleissopimuksen, WIPOn tekijänoikeussopimuksen ja WIPOn esitys- ja äänitesopimuksen määräysten mukaisesti. Tällaiset moraaliset oikeudet eivät kuulu tämän direktiivin soveltamisalaan”.[4] Tämän mukaisesti päätös siitä, onko moraalisia oikeuksia loukattu vai ei, kuuluu kokonaan kansallisen tuomioistuimen arvioitavaksi.

4 — Kirjallisten ja taiteellisten teosten suojaamisesta tehdyn Bernin yleissopimuksen 6 bis artiklan 1 kappaleen mukaan tekijällä on ”oikeus vaatia teokseen kohdistuvan tekijänoikeutensa tunnustamista ja niin ikään oikeus vastustaa kaikkea sanotun teoksen vääristämistä, typistämistä tai muuta muuttamista, samoin kuin kaikkia teokseen kohdistuvia toimenpiteitä, jotka vahingoittavat hänen kunniaansa tai mainettaan”. Ks. moraalisista oikeuksista Grosheide, W., ”Moral rights”, teoksessa Derclaye, E., *Research Handbook on the Future of EU Copyright*, Cheltenham: Edward Elgar, 2009, s. 242–266, ja von Lewinski, S, *International Copyright Law and Policy*, Oxford: OUP 2008, s. 133–137.

29. Toiseksi ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin ei esitä kysymystä myöskään siitä, mikä merkitys voi nyt käsiteltävässä asiassa olla ”kolmiosaisella edellytyksellä” (joka tunnetaan myös nimellä ”kolmivaiheinen testi”), josta säädetään yleisluontoisesti direktiivin 5 artiklan 5 kohdassa, jonka mukaan parodiaa koskevaa poikkeusta sovelletaan ”tietyissä erityistapauksissa, jotka eivät ole ristiriidassa teoksen tai muun aineiston tavanomaisen hyödyntämisen kanssa eivätkä kohtuuttomasti haittaa oikeudenhaltijan oikeutettuja etuja”. Sen tutkiminen, täyttyykö jokainen edellä mainituista edellytyksistä pääasian kohteena olevassa tapauksessa, kuuluu jälleen kansalliselle tuomioistuimelle.

30. Todettakoon lopuksi, että ennakkoratkaisua pyytävä tuomioistuin ei ole esittänyt kysymystä myöskään siitä, mikä merkitys voisi unionin oikeuden kannalta olla Belgian laissa vahvistetulla varauksella, jonka mukaan parodiaa koskevaa poikkeusta on käytettävä ”hyvien tapojen mukaisesti”.

31. Tämän jälkeen on enää todettava, että näkemykset, joita esitän tästä eteenpäin vastatessani ennakkoratkaisua pyytävän tuomioistuimen kysymyksiin, on ymmärrettävä siten, että – haluan erityisesti korostaa tätä – ne eivät vaikuta siihen, miten kansallinen tuomioistuin saattaa luokitella parodian edellä mainitsemiini ryhmiin, kun se ratkaisee pääasian kohteena olevan asian.

B *Ensimmäinen ennakkoratkaisukysymys*

32. Hof van beroep tiedustelee ensimmäisellä ennakkoratkaisukysymyksellään, onko parodian käsite unionin oikeuden itsenäinen käsite.

33. Hof van beroep näyttää itse katsovan, että käsitettä on tulkittava itsenäisesti unionin oikeuden yhtenäisen tulkinnan ja yhdenvertaisuusperiaatteen vaatimusten perusteella sekä sen vuoksi, että ”parodian” merkityksen määrittämisen osalta ei viitata nimenomaisesti jäsenvaltioiden lainsäädäntöön. Komissio ja Belgian kuningaskunta ovat yhtä mieltä siitä, että parodian käsitettä on tulkittava itsenäisesti ja yhdenmukaisesti, vaikka molemmat esittävät, että jäsenvaltioilla on tiettyä harkintavaltaa.

34. Minäkin yhdyn tähän näkemykseen. Direktiivissä ei määritellä käsitettä ”parodia”, mutta siihen ei sisälly myöskään nimenomaista viittausta jäsenvaltioiden lainsäädäntöön sen määrittelemiseksi.

35. Unionin tuomioistuimen vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan sekä unionin oikeuden yhdenmukainen soveltaminen että yhdenvertaisuusperiaate edellyttävät, että unionin oikeuden sellaisen säännöksen sanamuotoa, joka ei sisällä nimenomaista viittausta jäsenvaltioiden oikeuteen säännöksen sisällön ja ulottuvuuden määrittämiseksi, on tulkittava itsenäisesti ja yhdenmukaisesti ja että tässä tulkinnassa on otettava huomioon säännöksen asiayhteys ja kyseisellä lainsäädännöllä tavoiteltu päämäärä.[5] Jo tämän perusteella voidaan arvioida, että direktiivin 5 artiklan 3 kohdan k alakohdan käsite ”parodia” on unionin oikeuden itsenäinen käsite.

36. Tämän päätelmän vahvistaa itse direktiivin tavoite, joka on sen otsikon mukaisesti tekijänoikeuden ja lähioikeuksien tiettyjen piirteiden yhdenmukaistaminen tietoyhteiskunnassa. Tässä tarkoituksessa direktiivissä annetaan sen johdanto-osan 32 perustelukappaleen mukaan myös tyhjentävä luettelo poikkeuksista ja rajoituksista kappaleen valmistamista koskevaan oikeuteen ja yleisölle välittämistä koskevaan oikeuteen, ja siinä otetaan aiheellisella tavalla huomioon jäsenvaltioiden erilaiset oikeudelliset perinteet samalla kun pyritään varmistamaan sisämarkkinoiden asianmukainen toiminta. Saman 32 perustelukappaleen mukaan jäsenvaltioiden olisi ”sovellettava näitä poikkeuksia ja rajoituksia yhdenmukaisella tavalla – –”.

5 — Tuomio Padawan (C-467/08, EU:C:2010:620, 32 kohta); tuomio Ekro (327/82, EU:C:1984:11, 11 kohta); tuomio SENA (C-245/00, EU:C:2003:68,23 kohta) ja tuomio A (C-523/07, EU:C:2009:225, 34 kohta).

37. Tätä päätelmää ei kumoa se, että direktiivin 5 artiklan 3 kohdan k alakohdassa mainittu poikkeus on vapaaehtoinen, joten jäsenvaltiot voivat päättää, haluavatko ne vahvistaa poikkeuksen karikatyyrien, parodioiden tai pastissien hyväksi. Kuten unionin tuomioistuin on jo vahvistanut direktiivin 5 artiklan 2 kohdan b alakohdassa säädetyn, samoin vapaaehtoisen poikkeuksen osalta, ”tulkinta, jonka mukaan jäsenvaltioilla, jotka ovat vahvistaneet tällaisen samanlaisen poikkeuksen, josta säädetään unionin oikeudessa – – olisi vapaus täsmentää sen osatekijät siten, että ne eivät olisi johdonmukaisia ja yhdenmukaistettuja vaan voisivat vaihdella jäsenvaltiosta toiseen, olisi vastoin – – kyseisen direktiivin tavoitetta”. [6]

38. Lopuksi on korostettava, ettei se, että kyseessä on unionin oikeuden ”itsenäinen käsite”, sulje pois sitä, että silloin kun direktiivi ei sisällä – kuten tässä tapauksessa – riittävän täsmällisiä perusteita direktiivistä johtuvien velvoitteiden määrittämiseksi, jäsenvaltioilla voi olla paljon harkintavaltaa näiden perusteiden määrittämisessä. [7]

39. Edellä esitetyistä syistä ehdotan, että unionin tuomioistuin vastaa esitettyyn ensimmäiseen kysymykseen, että parodian käsite on unionin oikeuden itsenäinen käsite.

C *Toinen ja kolmas ennakkoratkaisukysymys*

40. Koska ensimmäiseen kysymykseen on vastattu myöntävästi, on käsiteltävä loputkin kysymykset. Muistettakoon, että toisessa kysymyksessä tiedustellaan useita mahdollisia ominaisuuksia tai edellytyksiä, joita tietyn teoksen on täytettävä, jotta se tunnustettaisiin ”parodiaksi” niine vaikutuksineen, joita siitä seuraa tekijänoikeuksia koskevan sääntelyn kannalta. Ennakkoratkaisua pyytävän tuomioistuimen kolmas kysymys koskee ainoastaan sitä, pitäisikö sen ottaa huomioon muitakin kuin ehdottamiaan ominaisuuksia tai edellytyksiä. Tässä perusteella vaikuttaa täysin järkevältä yhdistää nämä kaksi kysymystä yhdeksi.

41. Tässä mielessä on todettava heti aluksi, että komissio pyrkii tulkitsemaan parodian käsitettä siten, että kyseessä on direktiivillä suojatun teoksen jäljitelmä, joka ei ole karikatyyri eikä pastissi ja joka ilmaisee huumori- tai pilailutarkoituksen. Komissio toteaa erityisesti, ettei mikään Hof van beroepin toisessa kysymyksessään ehdottamista ominaisuuksista ole käsitteen määritelmän välttämätön osatekijä, vaikka se myöntää, että huumorilla ja pilailulla on erityinen merkitys osatekijöinä.

42. Belgian kuningaskunta ei puolestaan ole suullisissa huomautuksissaan katsonut, että ”parodian”, ”karikatyyrin” ja ”pastissin” välisellä erolla pitäisi olla merkitystä parodian määrittelemisessä, vaan esittää, että nämä kolme käsitettä ovat liian samanlaisia, jotta ne voitaisiin erottaa toisistaan. Parodia on sen mielestä pilailutarkoituksessa tehty jäljitelmä direktiivissä suojatusta teoksesta, ilman että tämä jäljitelmä voisi aiheuttaa sekaannusta alkuperäiseen teokseen. Parodia ei unionin oikeuden käsitteenä sisällä ”hyvien tapojen” käsitettä, mutta tämä käsite voidaan hyväksyä kansallisella tasolla ja sitä voidaan käyttää Belgian lainsäädännössä ja se kuuluu jäsenvaltioiden harkintavaltaan, vaikka tätä harkintavaltaa rajoittavat unionin oikeus ja erityisesti perusoikeudet sekä direktiivin 5 artiklan 5 kohdassa asetetut kolme vaatimusta.

43. Edellä esitetyn perusteella direktiivin 5 artiklan 3 kohdan k alakohdan tulkinta kuuluu mielestäni direktiivin 5 artiklan osalta jo varsin vakiintuneen unionin tuomioistuimen oikeuskäytännön yhteyteen. Tästä oikeuskäytännöstä ilmenee, että 5 artiklassa yleisesti lueteltuja vaatimuksia on tulkittava suppeasti, koska niissä vahvistetaan poikkeuksia direktiivin pääsäännöstä, jonka mukaan kaikenlainen kappaleen valmistaminen suojatusta teoksesta edellyttää kyseisen teoksen tekijänoikeuden haltijan

6 — Tuomio Padawan (EU:C:2010:620, 36 kohta).

7 — Tuomio Painer (C-145/10, EU:C:2011:798, 101–103 kohta); tuomio SENA (EU:C:2003:68, 38 kohta) ja tuomio komissio v. Belgia (C-433/02, EU:C:2003:567, 19 kohta).

suostumusta.[8] Tämä suppean tulkinnan vaatimus vastaa myös säännöksen historiaa, sillä neuvosto otti sen käyttöön yhdessä muiden poikkeuksien kanssa lainsäädäntömenettelyn aikana tarkoituksenaan vastata joidenkin jäsenvaltioiden vaatimukseen, jonka mukaan säännökseen pitäisi sisällyttää tiettyjä suppeasti määriteltyjä ylimääräisiä poikkeuksia.[9]

44. Edellä esitetystä riippumatta on otettava huomioon, että unionin tuomioistuimen oikeuskäytäntö on hyvin monivivahteista ja siinä jätetään paljon harkintavaltaa kunkin poikkeuksen erityispiirteiden huomioon ottamiseksi. Unionin tuomioistuin on siten osoittanut suosivansa jäsenvaltioiden laajaa harkintavaltaa direktiivin 5 artiklan 3 kohdan e alakohdan poikkeuksen vahvistamisessa.[10] Muilta osin unionin tuomioistuin on myös todennut, että poikkeuksia tulkittaessa on suojeltava niiden tehokasta vaikutusta.[11]

45. Kuten unionin tuomioistuimen vakiintuneesta oikeuskäytännöstäkin ilmenee, parodian käsite, kuten kaikki unionin oikeuden käsitteet, on näin ollen määriteltävä sen merkityksen mukaan, joka niillä on yleiskielessä, ottaen samalla huomioon se asiayhteys, jossa niitä käytetään, ja sen lainsäädännön tavoitteet, johon ne kuuluvat.[12]

46. Kun tarkastellaan aluksi sitä, että ”parodiaa” koskeva poikkeus ei vaikuta erilliseltä vaan on päinvastoin yksi jatkuvana sarjana esitetyistä kategorioista (”karikatyyri,[13] parodia tai pastissi[14]”), ei vaikuta siltä, että käsitteiden välisellä vertailulla olisi erityistä merkitystä nyt käsiteltävän asian kannalta. Tietyssä yksittäistapauksessa tekijän tietyn teoksen lukeminen tietyn käsitteen tai jonkin toisen käsitteen piiriin saattaisi johtaa käsitteiden konfliktiin, jos ei katsottaisi, että kyse voi olla useammasta käsitteestä samanaikaisesti. Näin ollen ei ole mielestäni tarpeen käsitellä tätä eroa enempää, sillä viime kädessä kaikilla näillä käsitteillä on siinä mielessä sama vaikutus, että ne ovat poikkeus sen alkuperäisen teoksen tekijän oikeudesta, joka näkyy tavalla tai toisella ikään kuin johdannaisessa teoksessa.

47. Tämän täsmennyksen jälkeen on mielestäni käsiteltäessä sanan ”parodia” merkitystä koskevaa kysymystä maalaisjärjen mukaista aloittaa määritelmistä, joita sille tarjotaan sanakirjoissa. Espanjan kielellä parodia olisi esimerkiksi hyvin yksinkertaisesti ”[i]mitación burlesca” (pilailutarkoituksessa tehty jäljitelmä),[15] ja tämä määritelmä on lähes sama kuin ranskan kielellä: ”*imitation burlesque (d'une œuvre sérieuse)*”.[16] Saksan kielellä parodia määritellään seuraavasti ”*komische Umbildung ernster Dichtung; scherzh[afte] Nachahmung – –*”,[17] hollannin kielellä ”*grappige nabootsing om iets bespottelijk te maken*”[18] ja englanniksi: ”*A prose, verse or (occas[ionally]) other artistic composition in which the characteristic themes and the style of a particular work, author, etc. are exaggerated or applied to an inappropriate subject, esp[ecially] for the purposes of ridicule – –*”.[19]

8 — Tuomio Infopaq International (C-302/10, EU:C:2012:16, 27 kohta); tuomio Painer (C-145/10, EU:C:2011:798, 109 kohta); tuomio Infopaq International (C-5/08, EU:C:2009:465, 56 ja 57 kohta); tuomio Football Association Premier League ym. (C-403/08 ja C-429/08, EU:C:2011:631, 62 kohta) ja tuomio Luksan (C-277/10, EU:C:2012:65, 101 kohta).

9 — Euroopan unionin neuvosto, neuvoston vahvistama yhteinen kanta Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin antamiseksi tekijänoikeuden ja lähioikeuksien tiettyjen piirteiden yhdenmukaistamisesta tietoyhteiskunnassa, 9512/1/00 REV 1 ADD 1, 35 kohta.

10 — Tuomio Painer (EU:C:2011:798, 100 ja 101 kohta).

11 — Tuomio Football Association Premier League ym. (EU:C:2011:631, 63 kohta).

12 — Tuomio Probst (C-119/12, EU:C:2012:748, 20 kohta) ja tuomio Content Services (C-49/11, EU:C:2012:419, 32 kohta).

13 — ”1. Satiirinen piirros, jossa vääristetään jonkun piirteet ja ominaisuudet. 2. Taideteos, jolla saatetaan sen kohteena oleva malli naurunalaiseksi tai otetaan hänet pilan kohteeksi.” Real Academia Española, *Diccionario de la Lengua Española*, Pozuelo de Alarcón: Espasa Calpe, 22. painos, 2001. En viittaa tässä enkä jäljempänä musiikin alan määritelmiin.

14 — ”Jäljitelmä tai plagiaatti, jossa otetaan taiteilijan teoksen tietyt tyypilliset osatekijät ja yhdistetään ne siten, että ne antavat vaikutelman itsenäisestä teoksesta.” Real Academia Española, *Diccionario de la Lengua Española*, Pozuelo de Alarcón: Espasa Calpe, 22. painos, 2001.

15 — Real Academia Española, *Diccionario de la Lengua Española*, Pozuelo de Alarcón: Espasa Calpe, 22. painos, 2001. Jätän musiikkiin liittyvät merkitykset huomiotta.

16 — Rey-Debove, J y Rey, A. (toim.), *Le Nouveau Petit Robert*, Paris, Dictionnaires le Robert, 1993.

17 — Dudenredaktion, *Duden*, Mannheim, Dudenverlag, 25. painos, 2010.

18 — *Van Dale online*, www.vandale.nl.

19 — Brown, L (ed.), *Shorter Oxford English Dictionary*, Oxford: OUP 6. painos, 2007.

48. Näiden määritelmien välinen vertailu tuo esiin yhteisen etymologisen alkuperän [20] (kreikan sana παρώδία) [21] lisäksi olennaisilta piirteiltään yhteneväisen merkityksen. Nämä yhteiset piirteet ovat kahdentyyppisiä: jotkin piirteet ovat yhtäältä niin sanotusti rakenteellisia, toisaalta jotkin piirteet toiminnallisia: parodia on yksinkertaisemmin ilmaistuna rakenteellisesti ”jäljitelmä” ja toiminnallisesti ”pilailua”. Tarkastellaan näitä erikseen.

1. Parodian ”rakenteelliset” piirteet

49. Näkökulmasta, jota kutsun “rakenteelliseksi”, parodia on samaan aikaan *jäljennös* ja *luomus*.

50. Se on aina enemmän tai vähemmän *jäljennös*, koska kyseessä tekijän teos, joka ei koskaan vastaa täysin alkuperäistä. Parodia päinvastoin lainaa osatekijöitä aikaisemman tekijän teoksesta (riippumatta siitä, oliko tämä teos puolestaan täysin omaperäinen vai ei), ja nimenomaan nämä lainatut osatekijät eivät ole lähtökohtaisesti toissijaisia tai epäolennaisia vaan päinvastoin olennaisia teoksen merkitykselle, kuten jäljempänä havaitaan. Tämän aikaisemman teoksen, jonka joitakin piirteitä jäljennetään, on oltava samalla sen yleisön ”tunnistettavissa”, jolle parodia kohdistetaan. Tämä on myös parodian lähtökohta tekijän teoksena. Tässä mielessä parodia on aina jonkinlainen kunnianosoitus tai tunnustus alkuperäiselle teokselle.

51. Parodia on tietenkin aina samaan aikaan myös *luomus*. Alkuperäisen teoksen muuttaminen enemmän tai vähemmän kuuluu jo parodian tekijän osaamiseen. Tätä viimeksi mainittua tekijää kiinnostaa viime kädessä ensisijaisesti se, että ”hänen” parodiaansa ei sekoiteta alkuperäiseen siinäkään tapauksessa, että hän on molempien tekijä.

52. Ongelmana on kuitenkin selvästi tapaus, joka on lähtökohtaisesti ratkaistava nyt käsiteltävässä asiassa, eli tapaus, jossa parodian tekijä ja parodioidun teoksen tekijä eivät ole samat. Maaperä, jolle tässä tapauksessa astutaan, on varmasti kiistanalainen. Kiistoja ei ole ainoastaan taiteen teorian alalla, jonka käsitteleminen ei selvästikään ole minun tehtävänäni, vaan myös tekijänoikeuksien alalla. Riittää, kun tarkastellaan immateriaalioikeuksia sekä kansainvälisellä tasolla että eri jäsenvaltioiden tasolla, jotta havaitaan niihin liittyvien kysymysten moninaisuus ja intensiivisyys. [22]

53. Unionin oikeudessa, jossa direktiivillä on yhdenmukaistettu tekijänoikeuden tietyt piirteet tietoyhteiskunnassa, esiin tuleva kysymys koskee nimenomaan sitä, millä tarkkuudella voidaan säätää ja pitää säätää tällaisesta vapaaehtoisesta poikkeuksesta parodian käsitteen yhteydessä.

54. Tässä mielessä on mielestäni selvää, että sen lisäksi, että unionin oikeudessa muistutetaan rakenteellisista piirteistä, jotka olen todennut väistämättömiksi, siinä jätetään riittävästi harkintavaltaa ratkaisujen tekemiseksi tämän poikkeuksen käyttöön ottaneiden jäsenvaltioiden kansallisissa oikeusjärjestyksissä ja viime kädessä tuomioistuimissa.

20 — Alkuperä, joka on yhteinen kaikille direktiivin kieliversioille. Bulgarian kielellä: ”пародията”, tšekin kielellä ”parodie”, tanskan kielellä: ”parodi”, saksan kielellä: ”Parodien”, viron kielellä: ”paroodias”, kreikan kielellä: ”παρωδία”, englannin kielellä: ”parody”, ranskan kielellä: ”parodie”, kroatian kielellä: ”parodije”, italian kielellä ”parodia”, latvian kielellä: ”parodijās”, liettuan kielellä: ”parodijai”, unkarin kielellä: ”paródia”, maltan kielellä: ”parodija”, hollannin kielellä: ”parodieën”, puolen kielellä ”parodii”, portugalin kielellä: ”paródia”, romanian kielellä: ”parodierii”, slovakian kielellä: ”paródie”, sloveenin kielellä: ”parodija”, suomen kielellä: ”parodiassa”, ruotsin kielellä ”parodi”.

21 — Tämä termi ilmeni jo Aristoteleen runoudessa: Aristóteles, Poética (García Bacca, J trad. ja toim.), Meksiko: UNAM 1946, 1448 a.

22 — Ks. poikkeusta koskevat vertailevat tutkimukset: Mauch, K., *Die rechtliche Beurteilung von Parodien im nationalen Urheberrecht der Mitgliedstaaten der EU*, Frankfurt am Main, Peter Lang, 2003; Mendis, D., ja Kretschmer, M., *The Treatment of Parodies under Copyright Law in Seven Jurisdictions*, Newport, Intellectual Property Office, 2013/23; Ruijsenaars, H., *Comic-Figuren und Parodien: Ein Urheberrechtlicher Streifzug – Teil II: Beurteilungskriterien für die zulässige Parodie*, GRUR Int 1993, 918.

55. On aivan erityisesti jäsenvaltioiden tehtävänä määrittää, onko parodiassa riittäviä luovia osatekijöitä parodioituun teokseen nähden, vai onko kyseessä pikemminkin jäljennös, jossa on merkityksettömiä muutoksia. Kansalliset tuomioistuimet ovat kehittäneet tähän erilaisia perusteita,[23] kuten esimerkiksi sen, voidaanko oletettu parodia sekoittaa alkuperäiseen teokseen,[24] onko pidetty riittävää ”etäisyyttä” alkuperäiseen teokseen siten, että viimeksi mainitun ominaisuudet hämmärrytetään,[25] tai käytetäänkö alkuperäisestä teoksesta enemmän osatekijöitä kuin parodiaa varten on tarpeen.[26]

56. Mielestäni näiden ja muiden erityisten perusteiden, joilla pyritään yksilöimään, onko tapauksessa todellisuudessa kyseessä direktiivissä 2001/29 tarkoitettu parodia, on kuuluttava direktiivissä jäsenvaltioille jätettyyn harkintavaltaan, koska sen johdanto-osan 32 perustelukappaleessa todetaan, että poikkeuksia koskevassa luettelossa otetaan huomioon jäsenvaltioiden erilaiset oikeudelliset perinteet.

57. Ennakkoratkaisua pyytävä tuomioistuin on eritellyt toisessa kysymyksessään useita mahdollisia perusteita, jotka ovat soveltuvia tietyn teoksen tunnistamiseksi ”parodiaksi”. Edellä esitetyn perusteella ja tässä yhteydessä tarkasteltavan ”rakenteen” kannalta seuraavan vastauksen on oltava riittävä. Parodialla on varmasti oltava ennakkoratkaisua pyytävän tuomioistuimen sanoin ”sille ominainen omaperäinen luonne”, mikä edellyttää kohtuudella sitä, että sitä ei sekoiteta alkuperäiseen. Tämän lisäksi ja komission esittämän mukaisesti katson, että mitkään ennakkoratkaisua pyytävän tuomioistuimen ehdottamista ”rakenteellisista” perusteista eivät ole käsitteen määritelmän välttämättömiä tai väistämättömiä osatekijöitä unionin oikeuden näkökulmasta.

58. Kaiken kaikkiaan parodian on ”rakenteeltaan” tarjottava tietty tasapaino jäljiteltyjen osatekijöiden ja omaperäisten osatekijöiden välillä siten, että muiden kuin omaperäisten osatekijöiden ottaminen mukaan parodiaan palvelee tosiasiallisesti vaikutusta, johon parodialla pyritään. Tämän myötä olemme kuitenkin jo parodian ”toiminnallisella” puolella.

2. Parodian ”toiminnallisuus”

59. Tässä yhteydessä on käsiteltävä kolmea kysymystä: ensinnäkin kysymystä, joka liittyy parodian kahteen mahdolliseen kohteeseen ja siten käytännössä sen kahteen ilmenemismuotoon; toiseksi kysymystä, joka liittyy tarkoitukseen ja viime kädessä ”vaikutukseen”, johon parodialla pyritään, ja lopuksi parodian ”sisältöä” koskevaa kysymystä, johon liittyy perusoikeuksien vaikutusta koskeva kysymys.

a) Parodian kohde

60. Katson aluksi, että tämä voisi olla asianmukainen vaihe käsitellä kysymystä, jota voitaisiin luonnehtia parodian ”kohteeksi” ja joka sisältyy jo implisiittisesti toiseen kysymykseen, kun ennakkoratkaisua pyytävä tuomioistuin tiedustelee, onko parodialla oltava huumori- tai pilailutarkoitus, ”riippumatta siitä, kohdistuuko tällä tavoin ilmaistu mahdollinen kritiikki alkuperäiseen teokseen vai johonkin muuhun asiaan tai henkilöön”.

23 — Joidenkin jäsenvaltioiden oikeuskäytännössä on kehitetty tätä koskevia perusteita, vaikka lainsäädännössä itsessään ei tunneta parodiaa koskevaa poikkeusta, kuten Saksassa, jossa tätä kysymystä käsitellään tekijänoikeuslain (Urheberrechtsgesetz) 24 §:ssä.

24 — Espanjassa: 12.4.1996 annetun kuninkaan asetuksen 1/1996 (RCL 1996, 1382) 39 §, AP de Barcelona (Sección 15ª), 10.10.2003, 654/2001; AP de Madrid (Sección 13ª), 2.2.2000, 280/1998; Ranskassa: Cour de Cassation (1re Ch. Civ.) 12.1.1988, RIDA 1988, 137, 98, Cour de Cassation (1re Ch. Civ.) 27.3.1990, Bull civ I Nº 75, p. 54, Cour d’Appel de Paris (1re Ch.) 11.5.1993, RIDA 1993, 157, 340, Cour d’Appel de Versailles (1re Ch.) 17.3.1994, RIDA 1995, avr., 350, Cour d’Appel de Paris (1re Ch.) 25.1.2012, *S.A.* Editrice du Monde / Société Messagerie Lyonnaise de Presse, Société Sonora Media, TGI Paris (3ème Ch.), 13.2.2001, SNC Prisma Presse et EURL Femme / Charles V. y Association Apodeline.

25 — BGH GRUR 1994, 206 – Alcolix, BGH GRUR 1994, 191, 193 – Asterix-Persiflagen, BGH NJW 2003, 3633, 3635 – Gies-Adler; BGH GRUR 2000, 703, 704 – Mattscheibe.

26 — BGH GRUR 1971, 588, 589–590 – Disney Parodie. BGH on oikeuskäytännössään nimenomaisesti hylännyt tämän perusteen. BGH GRUR 2000, 703, 704 – Mattscheibe.

61. Kun Hof van beroep muotoilee tämän vaihtoehdon, se muistuttaa parodian kahdesta eri muodosta, jotka perustuvat siihen, kohdistuuko sen tavoite tai tarkoitus, jota en vielä luonnehdi, alkuperäiseen teokseen tai onko se parodian kohde (jäljempänä parodian kohde), vai onko parodioitu alkuperäinen teos pelkästään johonkin kolmanteen aiheeseen tai kolmanteen kohteeseen suuntautuvan tarkoituksen väline (jäljempänä parodian väline).

62. Nämä parodian kaksi mahdollista ilmenemismuotoa olivat tarkasteltavina istunnon aikana. Kysymys koskisi sitä, tarkoitetaanko direktiivissä parodialla jompaakumpaa ilmenemismuotoa vai päinvastoin vain alkuperäiseen teokseen kohdistuvaa parodiaa siinä mielessä, että se on ”parodioitu” teos ilmaisun suppeassa merkityksessä.

63. Tällä tavoin muotoillulla kysymyksellä on merkitystä, koska pääasian kohteena oleva tapaus ei koske tätä viimeksi mainittua ilmenemismuotoa. Se on epäilyksettä tapaus, joka koskee parodian välinettä. Manipuloinnin kohteena on sarjakuva-albumin kansi, ja tarkoituksena on välittää viesti, jolla ei ole mitään tekemistä alkuperäisen teoksen kanssa ja josta kyseinen kuva ei näytä tuovan esiin mitään perusteita.

64. Olen taipuvainen uskomaan, että direktiiviin sisältyvää parodian käsitettä ei pidä rajoittaa siten, että se koskisi vain sellaista parodiaa, jonka kohteena on parodioitu alkuperäinen teos. Voidaan ehkä väittää, että oikeuskirjallisuuden näkökulmasta parodian ilmenemismuoto, jolla on pidempi historia, on parodia, jonka olennaisena tarkoituksena on esittää alkuperäistä teosta jossain tarkoituksessa. Tästä huolimatta ei voida kiistää sitä, että myös tapojen kritiikkiä, yhteiskuntakritiikkiä ja poliittista kritiikkiä on harjoitettu jo muinaisista ajoista lähtien ja ilmeisistä viestin tehokkuuteen liittyvistä syistä erityiskeinona, joka edellyttää sellaisen olemassa olevan teoksen muuttamista, joka on riittävästi sen yleisön tunnistettavissa, johon arvostelu kohdistuu.

65. Katson kaiken kaikkiaan, että parodian muoto, jota kuvaan kielellisen mukavuuden nimissä parodian välineeksi, on tällä hetkellä riittävästi juurtunut ”viestintäkulttuuriimme”, jotta sitä ei voida sulkea pois, kun muotoillaan direktiivissä tarkoitettua ”parodian” käsitettä. Tämän perusteella on tarkasteltava seuraavaksi vaikutusta, johon parodian tekijä pyrkii.

b) Parodian vaikutus

66. Olen edellä jo tutkinut, miten sanakirjojen tavanomaisissa määritelmissä on vakiintuneesti tarkoituksellinen osatekijä, joka liittyy parodialla tavoiteltuun vaikutukseen sillä tavoin, että jäljitelmää luonnehditaan vaihtoehtoisesti ”pilaksi”, ”*burlesque*”, ”*komisch*” tai ”*scherzh[aft]*”, ”*grappige – – om iets bespottelijk te maken*” ja vielä ”*for the purposes of ridicule*”.

67. Parodialla pyritään viime kädessä tiettyyn vaikutukseen, joka on melkein välttämätön seuraus aikaisemman teoksen uudistamisesta. Nimenomaan tällainen teoksen valikoiva käyttäminen – kuvatkaamme sitä näin – tuottaa sellaisenaan tietyn vaikutuksen vastaanottajissa, mutta riskinä on täydellinen epäonnistuminen.

68. Kysymys, joka on mielestäni hankalampi, koskee tämän tarkoituksellisuuden tai toiminnallisuuden osatekijän tavanomaista rajoittamista tai vähintään konkretisoimista ”pilaksi”, ”komiikaksi” ja vitsiksi. Kun otetaan ennen kaikkia huomioon erittäin vakavat asiat, jotka saattavat olla humoristisen esityksen taustalla, tai merkitys, joka tragikomiikalla voi olla joissain kulttuureissamme ja jota ei voida liioitella, voidaan kysyä, ottaakseni tutun esimerkin, kuinka paljon komiikkaa voi sisältyä tiettyyn keskiaikaisia ritariromaaneja koskevaan parodiaan.

69. Kun hyväksytään viittaus ”pilaan” parodian tarkoituksen kuvauksen tavanomaiseksi muodoksi, katson joka tapauksessa, että jäsenvaltioilla on huomattavaa harkintavaltaa, kun ne määrittävät, täyttääkö kyseinen teos tämän parodian edellytyksen.[27]

70. Parodia on kaiken kaikkiaan tästä toiminnalliseksi nimeämästäni näkökulmasta yksi *taiteellisen ilmaisun muoto* ja *ilmaisunvapauden* ilmentymä. Se voi olla kumpaa tahansa tai molempia samalla kertaa. Nyt käsiteltävän asian kannalta on tärkeää, että tapaus, joka ennakkoratkaisua pyytävällä tuomioistuimella on käsiteltävänään, kuuluu suurimmaksi osaksi ilmaisunvapauden piiriin siinä mielessä, että kyseisellä kuvalla pyritään välittämään poliittinen viesti mahdollisimman tehokkaasti.

c) Parodian sisältö: perusoikeuksien vaikutus

71. Tässä yhteydessä on käsiteltävä uudelleen sen poliittisen viestin muotoa ja sisältöä, joka pyritään välittämään Deckmynin Gentin kunnan uuden vuoden vastaanotolla jakaman kalenterin kannessa.

72. Asianosaiset ovat käsitelleet pääasian oikeudenkäynnissä yleisessä tuomioistuimessa kansallisessa oikeusjärjestyksessä tekijänoikeuden poikkeukseksi säädetyn ”parodian” käsitteen merkitystä. Ne, joilla on tällä hetkellä oikeudet teokseen, ovat tuoneet esiin muiden seikkojen muassa riidanalaisen kannen sisällön ja kaiken kaikkiaan yksiselitteisen viestin: alkuperäistä teosta on muutettu kahdentyyppisillä muutoksilla: yhtäältä ”hyväntekijä” on korvattu tunnetulla poliitikolla, toisaalta tämän hyväntekeväisyyden kohteena olevat edunsaajat, jotka olivat alun perin määrittelemättömiä henkilöitä, on muunnettu niin ikään yksiselitteisellä tavalla maahanmuuttajiksi tai joka tapauksessa ”ulkomaalaistaustaisiksi” asukkaiksi Vlaams Belangin viestin välittämistä varten. Koska alkuperäistä teosta käytetään tämän manipuloinnin keinoin sellaisen poliittisen viestin välittämiseen, jota teoksen oikeudenhaltijat eivät täysin oikeutetusti voi jakaa eivätkä tosiasiallisesti jaa, tulee esiin viime kädessä kysymys siitä, onko riidan ratkaisevan tuomioistuimen otettava mukaan arviointiinsa, joka koskee väitettyä ”parodiaa” koskevaa poikkeusta, edellä mainitun poliittisen viestin *sisältö*.

73. Ennakkoratkaisua pyytävä tuomioistuin tuo esiin erilaisia perusoikeuskirjassa vahvistettuja oikeuksia, varmasti tarkoituksenaan kiinnittää unionin tuomioistuimen huomio riidanalaisen kuvan sisältöön. Sama huoli on saanut unionin tuomioistuimen pyytämään unionin tuomioistuimen perussäännön 23 artiklassa mainittuja osapuolia ottamaan kantaa vaikutukseen, joka perusoikeuskirjaan otetuilla useilla perusoikeuksilla voi olla parodian käsitettä tulkittaessa (1 artikla (ihmisarvo), 11 artiklan 1 kohta (sananvapaus ja tiedonvälityksen vapaus), 13 artikla (taiteen ja tutkimuksen vapaus), 17 artikla (omistusoikeus), 21 artiklan 1 kohta (syrjintäkielto) ja 22 artikla (kulttuurinen, uskonnollinen ja kielellinen monimuotoisuus)).

74. Belgian kuningaskunta ilmaisi vastauksena tähän kysymykseen mielipiteensä siitä, että perusoikeuskirjan perusoikeudet ovat kiistatta merkityksellisiä tulkittaessa parodian käsitettä. Se korosti, että toisesta näkökulmasta tekijänoikeutta voidaan pitää perusoikeuskirjan 52 artiklassa tarkoitetun ilmaisunvapauden rajoituksena ja se edellyttää, että kansallinen tuomioistuin punnitsee asiaan liittyviä oikeuksia. Belgian mukaan huomioon otettaviin oikeuksiin sisältyvät paitsi immateriaalioikeudet (mukaan lukien moraaliset oikeudet) ja ilmaisunvapaus, myös muut perusoikeuskirjan oikeudet, mukaan luettuina unionin tuomioistuimen kysymyksessään mainitsemat oikeudet.

27 — Ks. esim. BGH NJW 1958 – Sherlock Holmes; BGH NJW 1971, 2169, 2171 – Disney-Parodie; Cour d’Appel de Paris (2ème Ch.) 18.2.2011, 09/19272; AP de Barcelona (15a osasto), 10.10.2003, 654/2001. Hess, G., *Urheberrechtsprobleme der Parodie*, Baden-Baden, Nomos, 1993, s. 134.

75. Komissio puolestaan korosti, että direktiivin johdanto-osan 3 perustelukappaleen mukaisesti lainsäätäjä pyrki kunnioittamaan perusoikeuksia, ennen kaikkea immateriaalioikeutta ja ilmaisunvapautta. Oli siis sovitettava nämä kaksi oikeutta yhteen ja löydettävä oikeudenmukainen tasapaino niiden välille. Direktiiviä pitäisi tulkita ennen kaikkea näiden kahden oikeuden mukaisesti. Kansallisen tuomioistuimen on direktiivin soveltamisen yhteydessä kunnioitettava myös muita perusoikeuksia.

76. Mihin saakka yleisen tuomioistuimen suorittamaa parodiaa koskevan poikkeuksen merkityksen tulkintaa voidaan rajoittaa perusoikeuksilla? Tämä on viime kädessä vaikea kysymys, johon on lopuksi annettava vastaus tässä ratkaisuehdotuksessa.

77. Perusoikeuksia koskevassa unionin tuomioistuimen oikeuskäytännössä on alusta lähtien, erityisesti tilanteessa, jossa oikeuksia ei ollut julistettu sanan varsinaisessa merkityksessä, todettu, että perusoikeudet tunnustetaan ja taataan unionissa sen oikeusjärjestyksen ”yleisinä periaatteina”. Näin todetaan nykyään SEU 6 artiklan 3 kohdan loppuosassa. Asiassa Internationale Handelsgesellschaft annetun tuomion 4 kohdan muistutus on tältä osin välttämätön ja samaan aikaan tuskin tarpeellinen. [28]

78. Perusoikeuksien alkuperäinen tulkinta, jonka mukaan perusoikeudet kuuluvat unionin oikeuden piirissä unionin oikeuden yleisiin periaatteisiin, on joka tapauksessa helpottanut turvautumista perusoikeuksiin unionin oikeuden tulkinnan yleisenä perusteena. [29]

79. Ei pidä näin ollen yllättyä myöskään siitä, että vakiintunut oikeuskäytäntö, jonka mukaan unionin johdettua oikeutta on tulkittava primaarioikeuden ja myös perusoikeuskirjan mukaisesti, [30] vaikuttaa myös silloin, jos kyseessä on johdetun oikeuden säännös, jota sovelletaan yksityisten kesken. [31] Unionin tuomioistuin on erityisesti korostanut sitä, että on tärkeää saavuttaa oikeudenmukainen tasapaino niiden eri perusoikeuksien välille, joita sovelletaan niissä tapauksissa, joissa ne voivat olla keskenään ristiriidassa. [32] Unionin tuomioistuimen lyhyen mutta ytimekkään toteamuksen mukaan ”sellaisia unionin oikeuden alaan kuuluvia tilanteita ei voi olla, joihin kyseisiä perusoikeuksia ei sovellettaisi”. [33]

80. Tässä tilanteessa ei vaikuta kiistanalaiselta, että nyt käsiteltävään pääasiaan johtaneessa tapauksessa ensimmäinen perusoikeuskirjasta johdetuista arvoista, jotka pääasian riidan ratkaisevan tuomioistuimen on otettava huomioon, on ilmaisunvapaus, joka sisältyy sen 11 artiklan 1 kohtaan. Unionin tuomioistuin, joka puolestaan ottaa Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön huomioon,

28 — ”– – Perusoikeuksien kunnioittaminen on olennainen osa niitä yleisiä oikeusperiaatteita, joiden noudattamista yhteisöjen tuomioistuin valvoo. Vaikka näiden oikeuksien suojaamisessa tukeudutaan jäsenvaltioiden yhteiseen valtiosääntöperinteeseen, se on toteutettava yhteisön rakenteen ja tavoitteiden mukaisesti.– –”, tuomio Internationale Handelsgesellschaft (11/70, EU:C:1970:114, 4 kohta); ks. tuomio Stauder (29/69, EU:C:1969:57, 7 kohta) ja tuomio Nold (4/73, EU:C:1974:51, 13 kohta); vrt. Bryde, B-O., ”The ECJ’s fundamental rights jurisprudence – a milestone in transnational constitutionalism”, teoksessa Poiares Maduro, M., ja Azoulai, L. (toim.), *The Past and Future of EU Law*, Oxford, Hart, 2010, s. 119; Kumm, M., ”Internationale Handelsgesellschaft, Nold and the New Human Rights Paradigm”, sama teos, s. 106.

29 — Tämä perusoikeuksien yhteys tietyn oikeusjärjestyksen yleisten periaatteiden ryhmään, joka on hyvin tyypillinen unionin perusoikeuksia koskevassa teoriassa, liittyy luonnostaan tiettyyn perusoikeuksia koskevaan näkemykseen, jonka voidaan katsoa sisältyvän ”jäsenvaltioiden yhteiseen valtiosääntöperinteeseen”, johon viitataan myös SEU 6 artiklan 3 kohdassa. Tämä näkemys on pitkälti jäsenvaltioille yhteinen, vaikkakin laajuudeltaan erilainen, ja sen mukaan perusoikeudet eivät ole pelkästään ”subjektiivisia” vaan ne vaikuttavat oikeusjärjestyksen tulkintaan niiden yhteydessä. Vrt. Wahl, R., ”Lüth und die Folgen”, teoksessa Henne, T., ja Riedlinger, A. (toim.), *Das Lüth-Urteil aus (rechts-)historischer Sicht*, Berlin, BWV, 2005, s. 371; Wahl, R., ”Die objektiv-rechtliche Dimension der Grundrechte im internationalen Vergleich”, teoksessa Merten, D., ja Papier, H-J. (toim.), *Handbuch der Grundrechte. Band I*, Heidelberg, C.F. Müller, 2004, s. 745.

30 — Tuomio komissio v. Strack (C-579/12 RX II, EU:C:2013:570, 40 kohta); tuomio McDonagh (C-12/11, EU:C:2013:43, 44 kohta); tuomio Ordre des barreaux francophones et germanophone ym. (C-305/05, EU:C:2007:383, 28 ja 29 kohta); Klensch ym. (201/85 ja 202/85, EU:C:1986:439, 21 kohta) ja tuomio komissio v. neuvosto (218/82, EU:C:1983:369, 15 kohta).

31 — Tuomio Alemo-Herron ym. (C-426/11, EU:C:2013:521, 30 kohta) ja tuomio Werhof (C-499/04, EU:C:2006:168, 31–33 kohta). Ks. myös julkisasiamies Trstenjakin ratkaisuehdotus Dominguez (C-282/10, EU:C:2011:559, 83 kohta) ja julkisasiamies Poiares Maduron ratkaisuehdotus The International Transport Workers’ Federation ja Suomen Merimies-Unioni (C-438/05, EU:C:2007:292, 29–44 kohta).

32 — Ks. tuomio Promusicae (C-275/06, EU:C:2008:54, 69 kohta); tuomio Lindqvist (C-101/01, EU:C:2003:596, 84–87 kohta) ja direktiivin johdanto-osan 31 ja 3 perustelukappale.

33 — Tuomio Åkerberg Fransson (C-617/10, EU:C:2013:105, 21 kohta).

on tuonut esiin ilmaisunvapauden korostuneen aseman demokraattisessa yhteiskunnassa, [34] jollainen on Euroopan kansalaisyhteiskunta, ja aivan erityisesti silloin, jos ilmaisunvapaus on eurooppalaisen julkisen foorumin väline ja sen palveluksessa joko unionin tasolla tai kunkin valtion tasolla. Euroopan ihmisoikeussopimuksen 10 artiklan 2 kappaleen perusteella ilmaisunvapautta on kunnioitettava myös silloin, jos kyseessä ovat tiedot tai ajatukset, jotka järkyttävät, huolestuttavat tai loukkaavat. [35]

81. Sillä edellytyksellä, että parodia vastaa todellisuudessa edellä mainittuja vaatimuksia, parodian käsitteen tulkinnan yleisessä tuomioistuimessa tapaukseen liittyvissa olosuhteissa on kaiken kaikkiaan johdettava siihen, että edistetään lähtökohtaisesti ilmaisunvapauden käyttämistä tämän yksittäisen kanavan välityksellä. Ongelmana on kuitenkin viestin sisällön rajojen määrittäminen, ja seuraavat näkemykset koskevat sitä.

82. On näet tarpeen välittömästi muistuttaa siitä, että ilmaisunvapaus ei ole koskaan ehdottoman ”rajaton” demokraattisessa yhteiskunnassa, [36] mikä johtuu monista eri syistä, jotka koskevat sekä muotoa että sisältöä, joita ei ole tarpeen tarkastella tarkemmin: on riittävää muistuttaa tässä yhteydessä Euroopan ihmisoikeussopimuksen 10 artiklan 2 kappaleesta. Tästä johtuu myös se, että perusoikeuskirjaan ei sisälly yksinomaan ilmaisunvapaus vaan muita arvoja, jotka saattavat toisinaan kilpailla sen kanssa, ensisijaisesti ihmisarvo (1 artikla) yhdessä muiden vapauksien ja oikeuksien, erityisesti rotuun tai uskontoon perustuvan syrjinnän kiellon (21 artikla) kanssa.

83. Näiden rajoitusten ylimpänä ilmentymänä on tunnistettava eurooppalaiseen yhteiskuntaan, joka ei missään tapauksessa ole yhteiskunta ilman historiaa ja viime kädessä ilman kulttuuria, syvimmälle juurtuneet vakaumukset. [37] Johdetussa oikeudessa edellä mainitut vakaumukset on ilmaistu erikseen rasismin ja muukalaisvihan tiettyjen muotojen ja ilmaisujen torjumisesta rikosoikeudellisin keinoin tehdyssä puitepäätöksessä. [38]

84. On selvää, että yleisen tuomioistuimen, jonka on annettava ratkaisu immateriaalioikeuksista, ei kuulu ensisijaisesti panna näitä rikosoikeudellisia rajoituksia täytäntöön yksityisten välisessä riidassa. Yleisen tuomioistuimen ei kuulu millään tavoin korvata rikostuomioistuinta määrättäessä seuraamuksia näistä menettelytavoista. Samaan aikaan on kuitenkin katsottava, että yleinen tuomioistuin ei voi myöskään jättää tulkintatehtävässään huomiotta sitä, että ”perusoikeuskirja on olemassa”, mikä tarkoittaa sitä, että se on olemassa tietyssä määrin myös yksityisten välisen riidan yhteydessä.

85. Kun otetaan huomioon, että perusoikeuksien on tunnustettava olevan olemassa oikeusjärjestyksessä, lähtökohtaisesti ja parodian käsitteen suppeasta näkökulmasta tiettyä kuvaa ei mielestäni pidä jättää tämän käsitteen ulkopuolelle pelkästään siitä syystä, että alkuperäisen teoksen tekijä ei yhdy kuvan sanomaan tai se ansaitsee tulla yleisön suuren osan hylkäämäksi. Vaikka näin on,

34 — Tuomio Connolly v. komissio (C-274/99 P, EU:C:2001:127, 39 kohta); tuomio komissio v. Cwik (C-340/00 P, EU:C:2001:701, 18 kohta) ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomiot asiassa Handyside v. Yhdistynyt kuningaskunta, 7.12.1976, A-sarja nro 24, 49 kohta ja asiassa Vogt v. Saksa, 26.9.1995, A-sarja nro 323, 52 kohta.

35 — Ks. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomiot asiassa Handyside v. Yhdistynyt kuningaskunta, 7.12.1976, A-sarja nro 24, 49 kohta; asiassa Soulas ym. v. Ranska, 10.7.2008, 15948/03, 35 kohta ja asiassa Le Pen v. Ranska, 20.4.2010, 18788/09; Grabenwarter, C., *European Convention on Human Rights*, München, C.H. Beck, 2014, 10 artikla, 28 kohta.

36 — Tuomio Schmidberger (C-112/00, EU:C:2003:333, 79 kohta) ja tuomio Familiapress (C-368/95, EU:C:1997:325, 26 kohta), ks. myös Euroopan ihmisoikeussopimuksen 10 artikla.

37 — Häberle, P, *Europäische Rechtskultur*, Baden-Baden, Nomos, 1994.

38 — Rasismin ja muukalaisvihan tiettyjen muotojen ja ilmaisujen torjumisesta rikosoikeudellisin keinoin 28.11.2008 tehty neuvoston puitepäätös 2008/913/YOS (EUVL L 328, s. 55).

ei pitäisi hyväksyä parodiaksi näitä alkuperäiseen teokseen tehtyjä muutoksia, jotka välittävät muodollaan tai sisällöllään yhteisön syvimmille vakaumuksille,[39] joihin eurooppalainen julkinen foorumi viime kädessä rakentuu ja joiden nojalla se on viime kädessä voimassa,[40] täysin vastakkaisen viestin, ja sen teoksen tekijöillä, jonka avulla parodia saa muodon, on oikeus vedota tähän.

86. Todettakoon lopuksi, että on myös selvää, että yhteinen eurooppalainen julkinen foorumi rakentuu, vaikkakin vain osittain, joidenkin sellaisten kansallisten julkisten foorumien summasta, jotka eivät ole täysin keskenään vaihdettavissa. Unionin tuomioistuimella on ollut tilaisuus arvioida tätä erilaista identiteettiä erikseen asiassa Omega antamassaan tuomiossa[41] ihmisarvon kunnioittamisen osalta.

87. Kansallisen tuomioistuimen on ratkaistava, pysyvätkö tietyssä yksittäistapauksessa alkuperäiseen teokseen tehdyt muutokset sellaisina, että ne ovat eurooppalaiseen yhteiskuntaan syvimmin juurtuneiksi kuvaamieni vakaumusten mukaisia.

88. Katson kaiken kaikkiaan, että kun yleisen tuomioistuimen on tulkittava parodian kaltaista käsitettä sillä tavoin kuin tapaus edellyttää, sen on nojauduttava perusoikeuskirjassa vahvistettuihin perusoikeuksiin ja punnittava niitä asianmukaisesti keskenään niissä tapauksissa, joissa tapaukseen liittyvät olosuhteet sitä edellyttävät.

V **Ratkaisuehdotus**

89. Edellä esitetyn perusteella ehdotan, että unionin tuomioistuin vastaa Hof van beroep te Brusselin esittämiin kysymyksiin seuraavasti:

1) Tekijänoikeuden ja lähioikeuksien tiettyjen piirteiden yhdenmukaistamisesta tietoyhteiskunnassa 22.5.2001 annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2001/29/EY 5 artiklan 3 kohdan k alakohdan käsite ”parodia” on unionin oikeuden itsenäinen käsite.

2) Direktiivin 2001/29 5 artiklan 3 kohdan k alakohdassa tarkoitettu ”parodia” on teos, jossa yhdistetään pilailutarkoituksessa jonkin aikaisemman selvästi tunnistettavan teoksen osatekijöitä riittävän omaperäisiin osatekijöihin, jotta sitä ei kohtuudella sekoiteta alkuperäiseen teokseen.

3) Kun on tulkittava kyseistä parodian käsitettä, yleisen tuomioistuimen on nojauduttava Euroopan unionin perusoikeuskirjassa vahvistettuihin perusoikeuksiin ja punnittava niitä asianmukaisesti keskenään tapauksissa, joissa tapaukseen liittyvät olosuhteet sitä edellyttävät.

39 — Ks. vastaavasti esim. Espanjan Tribunal Constitucionalin tuomiot, STC 214/1991, 11.11.1991 ja STC 176/1995, 11.12.1995.

40 — Ks. Curtin, D. M., ”’Civil Society’ and the European Union: Opening Spaces for Deliberative Democracy?”, teoksessa European University Institute (toim.), *Collected Courses of the Academy of European Law 1996 Volume VII Book 1*, The Hague, Kluwer, 1999, s. 185.

41 — Tuomio Omega (C-36/02, EU:C:2004:614, 34 kohta).